

*Veselin Drašković*¹

UDK 336.748.12

330.59

**POLITIKA CILJANE INFLACIJE :
SVJETSKA ISKUSTVA I CRNOGORSKE
SPECIFIČNOSTI**

Sažetak

Zbog brojnih negativnih uticaja i posljedica inflacije na privredni rast i razvoj, većina centralnih banaka u svijetu primjenjuje politiku ciljane inflacije prilikom izbora osnovnog cilja novčano-kreditne politike. Za razliku od politike upravljanja valutnim kursom, politika ciljane inflacije pretpostavlja veću usmjerenost na dinamiku domaće agregatne tražnje (u odnosu na ograničenje novčane ponude) i preferira racionalna u odnosu na adaptivna inflaciona očekivanja. Crna Gora se takođe orijentisala na politiku ciljane inflacije, u granicama svojih mogućnosti, ograničenja i specifičnosti koje se razmatraju u ovom radu, u okvirima analize uticaja različitih faktora na dinamiku inflacije.

Ključne riječi: inflacija, ciljna politika inflacije, indeks troškova života, bazična inflacija.

JEL klasifikacija: E31

¹ Dr.sc. Veselin Drašković, redovni profesor, Fakultet za pomorstvo u Kotoru, rukovodilac postdiplomskih i doktorskih studija, viziting prof. Škole magistrov na Ekon. fak. MGU „M.V.Lomonosov“

1. Uvod

Teško je naći neku ekonomsku temu i/ili fenomen koji je toliko mnogo analiziran, o kojem je toliko mnogo pisano, a koji je uvijek aktuelan, kao što je inflacija. Razlozi su brojni i leže ne toliko u njenoj složenoj prirodi, cikličnosti pojavljivanja, isprepletenosti faktora uticaja i njihovom raznolikom porijeklu, koliko u njenom pogubnom i kriznom uticaju (obično dugoročnom) na privredni rast i razvoj, preko deformacije svih osnovnih ekonomskih pokazatelja. Inflacija je potencijalna kočnica i stalna opasnost za svaku privredu koja vrebava iz prikrajka i prijeteći kao Domoklov mač da se pojavi kao reakcija na razne negativne pojave i deformacije u privrednom, društvenom i međunarodnom okruženju. Ona je multifaktorski fenomen (u raznim oblicima i vrijednostima), koji predstavlja neizbježan satelit svake tržišne privrede.

Najrasprostranjenije i najjednostavnije mjerenje inflacije je preko indeksa potrošačkih cijena, ali je najveći problem tog mjerenja u metodološkim nedorečenostima, raznolikostima i pogrešnom izboru potrošačke korpe, a vjerovatno i u podložnosti političkim uticajima da se friziraju stvarni pokazatelji. Crnogorska statistika je u povoju i još uvijek ne pruža sigurne informacije o ličnoj potrošnji, investicionoj potrošnji, nekim aspektima ponude, sektorskim stopama rasta i dr.

Čitajući mnoge autorske članke, analize, objašnjenja i diskusije o inflaciji, kao i zvanične statističke izvještaje o rastu cijena, čini se kao da sve to skupa pokazuje da se radi o jednoj velikoj kontraverzi i nelogičnosti, koja se sastoji u tome da se tekstom o inflaciji može dokazati (po želji) što god se hoće. Naravno, potrošači (narod) na svojoj koži najbolje osjećaju stvarne udarce inflacije. Apsurdnost zvaničnih indikatora dobro pokazuju velika i česta povećanja cijena energenata, transportnih usluga, osnovnih životnih namirnica i svakojakih usluga, a možda najbolje činjenica da je od realnih plata uglavnom nerealno preživjeti. U takvoj situaciji, parolaška priča vladinih zvaničnika o nekakvim inflacionim procentima daleka je od realnog života isto onoliko koliko su oni sami daleko od naroda.

Da se radi o značajno većoj stopi inflacije od zvanično objavljene, govori i objektivno prisustvo inflacione neizvjesnosti i s njom povezanog investicionog rizika i inflacionih očekivanja. I pored dobre likvidnosti i sigurnih depozita, u Crnoj Gori (CG) kamate ne padaju, niti će padati uskoro, kako procjenjuje Nikola Fabris, glavni

ekonomista CBCG (/1/, s.1). Prirodne ljepote CG, povoljna klima, ekologija, geopolitički položaj i drugi interesantni faktori koji utiču na pozitivna očekivanja stranih investitora (uglavnom u nekretnine) do sada su dobro kompenzovali navedenu neizvjesnost, a vjerovatno i mnoge druge realno postojeće izvore inflacije. Ukoliko se ti izvori, generisani u svakojakim deficitima, privredno-strukturnim disproporcijama, monopolima i drugim negativnim ekonomskim trendovima, uskoro ne saniraju, doći će do podvlačenja „crvene crte“, poslije koje će inflacija pokazati zube i ugroziti ionako nerazvijeno i krizno privredno tkivo CG, u mnogim oblastima.

U periodu petogodišnjeg privrednog rasta (ne može se reći razvoja, jer su izostale značajnije strukturne i institucionalne promjene, a odsustvuje i duži rok), koji je iniciran vladinom liberalizacijom ekonomske politike i odgovarajućom povoljnom investicionom klimom s rastućim stranim ulaganjima, nijesu u potpunosti iskristalisani konzistentna razvojna strategija, politika i razvojni programi održivog karaktera, koji predstavljaju uslov i bazu uspješne borbe s inflacijom. Ako se uskoro ne preduzmu odlučne mjere u navedenom pravcu, moguće je očekivati inflacione zamahe koji će dugoročno onemogućiti adaptibilna dejstva makroekonomske politike. Pored toga, inflacija se mora obuzdati i zbog negativnog uticaja na investicioni proces i priliv inostranih investicija, koji se već pola godine značajno osjetio u CG.

2. Svjetska iskustva

Svjetska iskustva potvrđuju prioritarnost cilja sniženja inflacije u ekonomskoj politici, kao i postojanje bogatog arsenala instrumenata za realizaciju navedenog cilja. Posljednjih sedamnaest godina karakteristične su po uspješnoj borbi s inflacijom i u privredno razvijenim (gdje je prosječna inflacija na godišnjem nivou od 2-3%, a bila je oko 9%) i u ostalim državama. To se uspjelo povećanjem stabilnosti u novčano-kreditnoj oblasti i prestankom inflacionog finansiranja budžetskih deficita, uz paralelan razvoj unutrašnjih finansijskih tržišta i širenje nezavisnosti centralnih banaka (/3/, s. 5). Mnogi rezultati empirijskih istraživanja su pokazali da visoka inflacija, po pravilu, niče na fonu budžetskog deficita (npr. Catao, Terrones 2003). Dominirajuća mišljenja iz 60-ih godina o pozitivnom

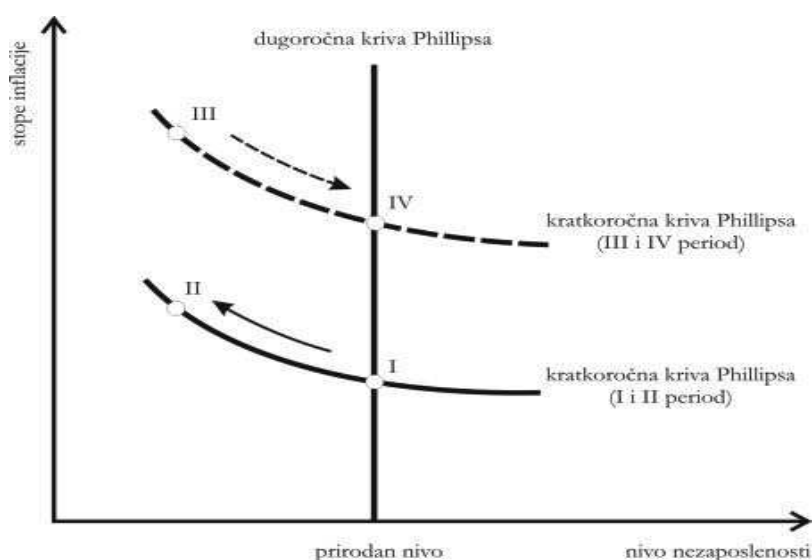
uticaju inflacije na ekonomski rast nijesu izdržala provjeru vremena, ni u naučnom pogledu, niti u praksi mnogih država.

Sve centralne banke su zainteresovane da utvrde i prognoziraju kretanje inflacije. Pri tome je od velikog značaja da se napravi razlika između inflacije koja je posljedica jednokratnih šokova i one koja je trajnije prirode. *Bazična stopa inflacije* je isključuje kretanje određenih kategorija proizvoda. Taj koncept omogućuje razlikovanje između privremenih cjenovnih šokova i dugoročne inflacije. Zato se bazična inflacija koristi kao pokazatelj trenda dugoročne ili buduće stope inflacije. Kategorije proizvoda koje se najčešće isključuju su one čije formiranje cijena nije pod uticajem uobičajenih ekonomskih kretanja, na koje se može uticati mjerama monetarne politike, već bi se prije moglo reći da su rezultat određenih specifičnosti. Tako, npr. iz obračuna se najčešće isključuju poljoprivredno-prehrambeni proizvodi (njihovo kretanje je u velikoj mjeri rezultat klimatskih i sezonskih kretanja), energija (pod uticajem šokova na strani ponude), administrativno kontrolisane cijene (rezultat su promjena odluka kreatora ekonomske politike), kamatne stope (njihovo povećanje radi obaranja inflacije bi se moglo tretirati kao rast inflacije), efekti promjena poreza, efekti promjena cijena koji su rezultat jednokratnih šokova (promjena carinskih stopa, subvencija i sl.), sezonski uticaji i dr. Pa ipak, još ne postoji opšteprihvaćena međunarodna definicija koncepta bazične stope inflacije, već se njen obračun obično prilagođava nacionalnim specifičnostima. Naravno, isključivo oslanjanje na bazičnu stopu inflacije može biti pogrešno, jer ono što vide potrošači, privreda i ostali ekonomski subjekti nije bazična stopa inflacije, već ukupna stopa inflacije. Potrošači najčešće prvo primjećuju promjenu cijena prehrambenih proizvoda. Na formiranje inflacionih očekivanja ne utiče bazična, nego ukupna stopa inflacije. Zbog toga je najbolje kombinovati oove dvije stope inflacije. To znači da bazična stopa inflacije ne treba da bude krajnji cilj monetarne politike, već prijesvega intermedijarni cilj.

Prilika je da ukažemo da je Nobelovac Phelps 1968. napisao veoma uticajan članak "Money-Wage Dynamics and Labor Market Equilibrium", u kojem metodološki precizno i originalno analizira i preispituje održivost kratkoročne tzv. "Phillipsove krive" pod prizmom adaptivnih inflacionih očekivanja i potpune informisanosti u dugom vremenskom roku. Istražujuću postojanost prirodne stope nezaposlenosti, on ubjedljivo dokazuje da ravnoteža na tržištu rada u

dugom roku uopšte ne zavisi od stope inflacije. Svojim zaključcima je doveo u pitanje ranije tvrdnje Keynesa i njegovih sledbenika, čiju ispravnost je sveo isključivo na kratki rok. R. Lucas, T. Sargent i R. Barro su tvorci novoklasičnog makroekonomskog pristupa, koji se zasniva na teoriji racionalnih očekivanja i hipotezi o fleksibilnim cijenama i platama. Istražujući tržište rada, oni su demantovali prinudni karakter nezaposlenosti pretpostavkom o dobrovoljnosti traženja novog i isplativijeg radnog mjesta. Visoku nezaposlenost u pojedinim poslovnim ciklusima oni objašnjavaju pogrešnim predstavama radnika o postojećoj ekonomskoj situaciji, visini realne plate i relativnim odnosima cijena. Navedene elaboracije su inspirisale E. Phelps i M. Friedmana, koji su modifikovali kratkoročnu tzv. "Phillipsovu krivu" i kreirali tzv. novoklasičnu krivu, tj. krivu "prirodnog" ("istinskog") nivoa nezaposlenosti (*natural-rate Phillips curve*). U navedenom modelu (koji je prikazan u nastavku i istraživački potvrđen u praksi), razlikuje se kratkoročna i dugoročna tzv. "Phillipsova kriva". U kratkoročnom periodu ona ima negativan nagib, ali je u dugoročnom periodu vertikalnog oblika, jer postoji samo jedan nivo nezaposlenosti koji odgovara postojećim stopama inflacije, a to je prirodan nivo nezaposlenosti - na kojem su stabilne (uravnotežene) pojave koje izazivaju porast i smanjenje stopa inflacije.

Slika 1 : Novoklasična kriva prirodnog nivoa nezaposlenosti

Na grafiku je prikazano kako se tzv. kratkoročna "Phillipsova kriva" pomjera pod dejstvom inflacionih šokova. U početnom periodu privreda se nalazi u tački na I nivou, a nezaposlenost se nalazi na prirodnom nivou, jer nema konjunktornih kolebanja. Zatim dolazi do privrednog uspona, u kojem se smanjuje nezaposlenost, povećavaju se plate radnika i cijene, a privreda dolazi u tačku na II nivou. Sa protokom vremena u kojem dolazi do inflacije, logično i posledično počinju da djeluju rastuća inflaciona očekivanja, koja pomjeraju tzv. "Phillipsovu krivu" prema gore, a privreda dolazi na novi III nivo. Zatim dolazi do pada privredne aktivnosti, pa se nezaposlenost povećava i vraća na svoj prvobitni "prirodan" nivo, stopa inflacije se smanjuje, a privreda dolazi na novi IV nivo. Dakle, zbog smjenjivanja privrednih ciklusa, promjene konjunktornih odnosa i adaptibilnih inflacionih očekivanja, u dugoročnom periodu, u privredi postoji samo prirodan nivo nezaposlenosti, koji uopšte ne zavisi od stope promjena plata i stope inflacije.

Paralelno s monetarnom teorijom inflacije, u razvijenim zemljama se za objašnjenje inflacione dinamike u dugom roku koriste troškovni modeli inflacije, u kojima dominiraju plate, troškovi komunalnih usluga i cijene uvezenih sirovina i djelova. U zavisnosti od uzroka, kao dopuna ograničenjima novčane mase primjenjuju se politika dohodaka, antimonopolska politika i strukturna politika. Smatra se da je režim novčano-kreditne politike inflacionog targetiranja najefikasniji u borbi s inflacijom. On se sastoji iz nekoliko elemenata: definisanog i zvanično utvrđenog srednjeročnog ciljnog orijentira za inflaciju, povjerenje ekonomskih subjekata u politiku novčanih vlasti, jasnost odluka i dejstava centralne banke, upozoravajući pristup eliminisanju inflacije, itd.

Eurostat je objavio da je poskupljenje hrane i goriva uticalo na rast stope inflacije država eurozone u martu 2008. na rekordnih 3,6%, što je za 1,4% više u odnosu na isti mjesec prošle godine. Stopa inflacije je bila različita od jedne do druge države: u Holandiji je iznosila 1,9% a u Sloveniji 6,6%. To je značajno udaljavanje na ciljanu stopu inflacije od 2% za koju se zalaže Evropska centralna banka.

3. Crnogorski zvanični pokazatelji inflacije i specifičnosti

Kao pokazatelji inflacije mogu se koristiti različiti indikatori: indeks cijena na malo, indeks troškova života, indeks potrošačkih cijena i dr., koji se mogu posmatrati kao godišnji, prosječni godišnji i dr. Korišćenjem različitih indeksa dobijaju su različite stope inflacije. Vjerovatno najbolji pokazatelj inflacije, koji koristi i najveći broj centralnih banaka u svijetu, je indeks potrošačkih cijena. Ali Monstat još uvijek ne objavljuje ovaj podatak. Zato CBCG kao pokazatelj inflacije koristi indeks troškova života, koji je najbliži indeksu potrošačkih cijena. U dilemi da li koristiti kao indikator inflacije godišnje kretanje indeksa troškova života (*»end year«*) ili prosječno godišnje (*»average«*), u CBCG su se odlučili za godišnji indeks, zbog nekoliko prednosti² (2/, s. 2).

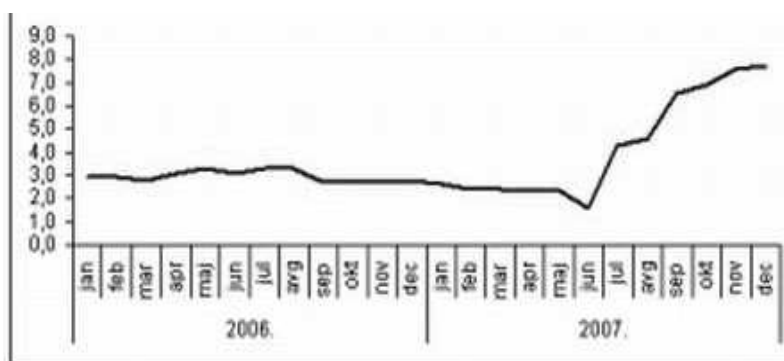
Inflacija u CG je u porastu i mjerena indeksom troškova života iznosila je 7,7%. Prosječna godišnja stopa inflacije je iznosila 4,2%, a isto toliko je iznosila i prosječna godišnja stopa cijena na malo (Ibid., s. 4). Najvažniji eksterni razlozi su povezani sa rastom cijena nafte i hrane na svjetskim tržištima. Interni razlozi su otklanjanje cjenovnih dispariteta (povećanje cijena električne energije i rast cijena fiksne telefonije) i značajno povećane agregatne tražnje. Antimonopolska politika ne funkcionise na zadovoljavajući način. Bazična stopa inflacije je iznosila 3,2%. Kad god postoji velika razlika između bazične i tekuće stope inflacije, postoje ograničene mogućnosti da se mjerama ekonomske i monetarne politike utiče na smanjivanje inflacije. CBCG je preduzela set mjera iz svog domena: ograničena je kreditna ekspanzija, koja će uticati na smanjivanje agregatne tražnje. Veliko povećanje javnih rashoda i plata može biti kontraproduktivno, pa postoji prostor da se, ukoliko budu postojali inflatorni pritisci, privremeno snize određene kategorije poreza i akciza.

Cijene prehrambenih proizvoda su porasle za 2,7%, ali je njihovo učešće u ukupnim troškovima iznosilo 65,5%. Cijene električne energije iz kategorije "stanovanje" su imale najjači uticaj na ukupnu inflaciju (17,3%). Zbog rasta cijena struje kategorija „ogrev i osvjetljenje“ je ostvarila ukupan rast od 5% i imala učešće od 18%.

² *Prvo*, po ovom indeksu se poredi stvarni nivo cijena na kraju jedne godine sa istim na kraju naredne godine, dok se kod koncepcije prosječne stope koristi prosječna cijena posmatranog proizvoda, koja ne mora odgovarati stvarnoj cijeni ni u jednom vremenskom periodu. *Drugo*, da bi se prognozirala stopa inflacije koristeći koncepciju prosječne godišnje stope inflacije potrebno je prognozirati ne samo koliko će se povećati cijene pojedinih proizvoda, već i u kojem mjesecu će se desiti to povećanje. To je naročito teško u uslovima kada značajan faktor inflacije predstavljaju administrativno kontrolisane cijene (Ibid.).

Iz kategorije “saobraćaj i PTT”, najveći uticaj na ukupnu inflaciju imale su više cijene tečnih goriva³ i maziva koje su uz porast od 5,7% imale učešće od 11,2% u ukupnoj inflaciji. Ostale grupe proizvoda iz kategorija „duvan i piće“, „odjeća i obuća“, „higijena i zdravlje“ nijesu imale značajnije promjene cijena, pa je njihovo učešće u ukupnim troškovima svega 2,4% (Ibid., s. 9).

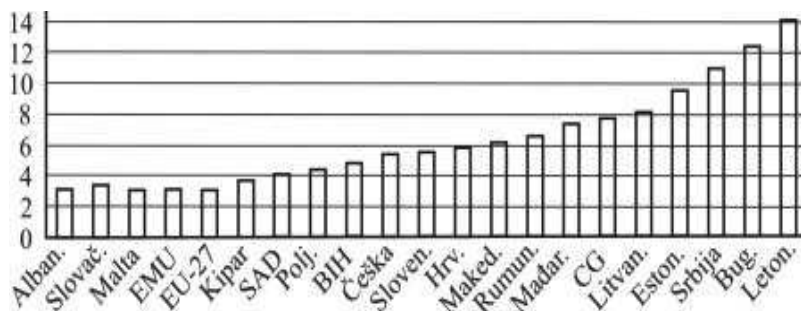
Grafik br. 1 : Troškovi života (godišnja stopa rasta)

Izvor: Monstat.

Ako se poredi godišnju inflaciju ostvarenu u CG sa izabranim zemljama, a pogotovo sa novim članicama, CG se sa 7,7% nalazi između Mađarske (7,4%) i Litvanije (8,1%). Na začelju ljestvice nalaze se Srbija (11%), Bugarska (12,5%) i Letonija sa visokih 14,1% (Ibid., s. 11).

Grafik br. 2 : Godišnja inflacija u izabranim zemljama (dec. 2007)

³ Na naglašen rast cijena nafte tokom cijele godine, na svjetskom tržištu je uglavnom uticao globalni rast tražnje koji je inače praćen trajnim političkim rizicima i nesigurnostima. Cijene nafte su bile u izrazitom porastu od početka godine (izuzev avgusta) i skoro su udvostručene.

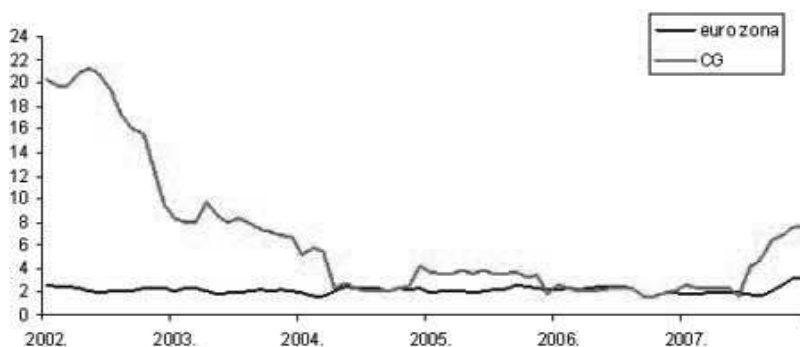
Ako vršimo poređenje u bližem regionu za godišnju stopu inflacije preko potrošačkih cijena u 2007, možemo zaključiti da je došlo do značajnog porasta u odnosu na stope koje su zabilježene u prethodnoj godini. Gotovo kod svih zemalja ta stopa je porasla i do dva puta, izuzev kod Bosne i Hercegovine čija je stopa neznatno veća u 2007. u odnosu na prethodnu. Inflacija u zemljama euro zone se zaustavila na 3,1%, koliko je iznosila i u novembru 2007. godine, Glavne komponente koje su uticale na visoku stopu inflacije u euro zoni su obrazovanje (9,4%), transport (5,6%) i hrana (4,8%) – Ibid., s. 17.

Tabela br 1 : Komparativni podaci inflacije u izabranim državama

države	XII 06/ XII 05	XII 07/XII 06
Bugarska	6,5	12,5
Srbija	6,0	11,0
Crna Gora	2,8	7,7
Rumunija	4,9	6,6
Albanija	2,5	3,1
Hrvatska	2,0	5,8
Makedonija	2,9	6,1
Slovenija	2,8	5,6
Bosna i Hercegovina	4,6	4,9
EU-27	2,2	3,2
EMU-euro zona	1,9	3,1

Izvor: Zavod za statistiku i Eurostat.

Grafik br. 3 : Inflacija u euro zoni i CG od uvođenja eura (god. stope promjene)

Izvor: Monstat i Evropska centralna banka

Za potrebe izračunavanja inflacionih očekivanja CBCG koristi *konjunktorni indikator*, koji se dobija kao razlika između broja banaka koje očekuju rast inflacije i broja banaka koje očekuju pad inflacije. Ako konjunktorni indikator ima negativnu vrijednost, u narednom periodu se očekuje opadanje stope inflacije, i obratno. Dugo vremena su postojala inflaciona očekivanja u CG, koja su opala tek pri kraju prošle godine.

Analiza determinanti inflacije pokazuje da je najveći nivo agregatne tražnje u 2007. ostvaren u četvrtom kvartalu, što je uobičajena pojava krajem godine kada se isplaćuju zaostale obaveze od strane firmi i budžeta. Tako je u četvrtom kvartalu evidentan značajan rast tražnje sva tri sektora (stanovništva, privrede i javnog sektora). Najveći nivo agregatne tražnje ostvaren je u decembru, usljed rasta javne potrošnje, kao i značajnog rasta zaduženja privrede u tom mjesecu. Prosječna zarada u CG u 2007. iznosila je 497 € i bila je viša za 14,8% od prosječne zarade iz prethodne godine. Prosječna zarada bez poreza i doprinosa je iznosila 338 € i u odnosu na prethodnu godinu bila viša za 19,9%. zarada u ovim oblastima. Ukoliko se uzmu u obzir troškovi života (kretanje zarada posmatrano u realnim iznosima), ostvaren je neznatan rast u 2007. Zaduzenje stanovništva po osnovu kredita od banaka konstantno je raslo tokom 2007. po prosječnoj mjesečnoj stopi od 8,2%. Na kraju 2007. dug stanovništva prema banakama iznosio je 795,0 miliona €, što je za 155,5% više nego na kraju 2006. godine. Krediti stanovništvu u apsolutnom iznosu su povećani za 483,9 miliona € za godinu dana. Depoziti stanovništva su takođe rasli tokom 2007. pa su krajem decembra iznosili 1.019 miliona € i bili su znatno iznad nivoa odobrenih kredita. Neto štednja stanovništva prema bankama iznosila je 224 miliona € na kraju 2007.

Budžetska potrošnja u 2007. bila je viša je za 32,79% u poređenju sa prethodnom godinom, zbog otplate inostranih dugova, neizmirenih obaveza iz prethodnih godina, kao i povećanje bruto zarada zaposlenih u javnom sektoru, kapitalnih ulaganja u infrastrukturu i transfera. Ostvaren je suficit primarnog budžeta⁴ u iznosu od 168,4 miliona €, dok je budžetski suficit posmatran kao apsolutna razlika između primanja i izdataka iznosio 29 miliona €. Deficit platnog bilansa iznosio je 1007,6 miliona € (44,2% BDP) što je za 89,7% više nego u istom periodu prethodne godine.

4 Primanja se umanjuju za pozajmice, primljene transfere, donacije i primitke od prodaje imovine, a izdaci za otplatu glavnice u zemlji i inostranstvu po osnovu duga nastalog uzimanjem kredita i emitovanjem hartija od vrijednosti.

Očekivani rast BDP-a rast BDP u 2007. od 7% uslovljen je najviše rastom u oblasti turizma, trgovine i finansijskog posredovanja. Očigledno je da je turizam najpropulzivniji faktor privrednog rasta CG, jer je porast direktnih stranih ulaganja (FDI) kompenzovan odlivom novca, odnosno velikim porastom potrošnje iz uvoza.

3.1 Nezvanični pokazatelji

Podatke zvanične statistike o inflaciji i kategorijama koje se na nju odnose niko u CG više ne smatra pouzdanim. Evidentno je da četvoročlana porodica ne može preživjeti sa 303€. Pogotovo ne sa brzim rastom cijena hrane (ostalo da ne pominjemo), uz realnu stagnaciju prosječnih plata. A plate se određuju (uglavnom) prema najnižoj cijeni rada, koja veg godinama iznosi 55€. Sva bijeda, kako izgleda, nije samo u tome, nego i u činjenici da se minimalna cijena rada određuje prema tzv. potrošačkoj korpi, za koju mnogi (opravdano) vjeruju i javno ističu da se frizira. Sindikat je ovih dana objavio podatak da minimalni troškovi četvoročlane porodice u CG iznose 838€. Bitka za povećanje životnog standarda kao razvojnog cilja, s kojim je povezano pridruživanje EU, ne može se dobiti na netačnim podacima Monstata. O čemu se zapravo konkretno radi?

Mnogi ekonomski eksperti, sindikalci i potrošači u CG navode da je sadržaj Monstatove potrošačke korpe oskudan, značajno redukovan. Recimo, u korpi nema čokolade (jer se smatra luksuznim proizvodom!), tretman mineralne vode je da se navodno kupuje u staklenim flašama, itd. Očigledno je da Monstat nije prilagodio metodologiju obračuna potrošačke korpe realnim potrebama stanovništva. Svi se opravdano pitaju: zašto se u CG ne formira i prihvati evropska potrošačka korpa, kad već hoćemo o Evropu? Uz to, naravno, idu i optužbe da friziranje potrošačke korpe direktno štiti one koji su na brzinu (vjerovatno povlašćeno – prim. V. D.) došli do „razvratnog“ bogarstva („Dan“, 29.april 2008, s. 6). *Quae fuerant vitia, mores sunt!* Ovome se moraju dodati podaci da su u CG ukinuti dječji dodaci, penzionerima se naplaćuje 17% poreza na dodatnu vrijednost za lijekove i sl., tako da niko ne obraća pažnju na netačne i nerealne zvanične podatke o inflaciji u CG. Narod je prosto navikao (kaže se: „oguglao“), na loš životni standard i inflacija, koji su postali njegov *modus vivendi*. Inflaciona očekivanja su ovdje Jer,

nije tako davno na ovim prostorima bila ona razorna hiperinflacija, sa novčanicama od 500.000.000 dinara! *Véritas odium parit...*

U uslovima globalne krize hrane („tihan cunami“) i rastućih cjenovnih tendencija na crnogorskom tržištu hrane, Vlada bi morala hitno da reaguje i donese mjere za povećanje investicija u poljoprivredu, jer je to vjerovatno najbolji način da se proizvede više hrane i doprinese obuzdavanju inflacije. To je kompaktilno i sa preporukama svjetskih finansijskih institucija. Mnoge najvrednije zelene površine i oranice u CG su već uništene za poljoprivredu zbog urbanizacije. Ta pogrešna strategija se mora blokirati državnim mjerama i forsirati razvoj poljoprivredne proizvodnje i stočarstva, za koje u CG postoje izvanredni uslovi. A tržišnici neka i dalje veličaju samoragulaciju i „minimalnu“ državu⁵, samo neka se prekine s primjenom njihovih vulgarizovanih neoliberalnih recepata, koji su značajno doprinijeli krizi o kojoj govorimo.

4. Zaključci

Metodologija obračuna inflacije, koju sprovodi crnogorski Monstat nije dobra iz više razloga. Broj gradova u kojima se snima kretanje cijena je premali. Potrošačka korpa ima neadekvatan obuhvat i neadekvatne pondere. U njoj se ne nalazi čitav niz proizvoda koji su sastavni dio potrošnje, poput interneta, mobilnih telefona, kompjutera, stanova i uvoznih proizvoda (osim proizvoda iz Srbije, koji ulaze u potrošačku korpu kao domaći proizvodi). Dalje, cijene nekih proizvoda se prate preko proizvoda koji više ne postoje, kao npr., kretanje cijena automobila se prati preko cijena fiata Tipo i Jugo-skala. Monstat u saradnji sa međunarodnim ekspertima radi već duže od godinu dana na novoj potrošačkoj korpi, koja bi trebalo da otkloni veći dio navedenih slabosti.

Veliki rast novčane mase (izazvan velikim stranim ulaganjima u nekretnine) nije bitno uticao na rast inflacije, zbog eura kao međunarodne valute i činjenice da se većina proizvoda uvozi i ima

⁵ Kad se nešto suvoparno kaže, napiše i često ponavlja (bez objašnjenja), onda to ne može ništa drugo biti nego parola, *tabula rasa*, koja služi za dnevno-političku upotrebu i/ili apologetiku. U konkretnom slučaju, zagovornici tzv. „crnogorske ekonomske škole“ nikad nijesu metodološki objasnili šta znači „mini“ država: da li se misli na njene ekonomske funkcije i instrumente, ili političke ingerencije i neki od oblika vlasti, ili birokratski aparat i sl. Tek kad se izjasne, značemo o kakvoj se redukciji radi, ali sve nagovještava da je, ipak, riječ o apsurdnom paralašenju tipa „*pülverem oculis infundere*“, koje je u direktnoj funkciji opravdavanja kvazi-neoliberalnih recepata i raznih zloupotreba, koji uopšte ne liče na poznati teorijski model. A o primjeni sličnih recepata u razvijenim zemljama – da i ne govorimo,

svoju cijenu na međunarodnom tržištu. Izduvni ventil je bio uvoz, tj. rast novčane mase je uticao na visok rast uvoza. Na taj način se povećala ponuda i izjednačila s rastom agregatne tražnje.

U CG se samo limitirano sprovodi politika ciljane inflacije, jer su mogućnosti CBCG ograničene isključivo na stopu rasta kredita (zaduženosti) i politiku obaveznih rezervi banaka. To je dodatni dokaz nepostojana konzistentne razvojne strategije i politike, bez kojih se ne može računati na dugoročni privredni rast i razvoj, koji se za sada dominantno oslanja na turističku privredu. Proizvodnja aluminijuma je višestruko problematična (ekološki, energetska, zastarjelost kapaciteta i dr.) i u dugom roku se ne može razmatrati kao razvojni oslonac. Izlaz se mora tražiti u izgradnji hidroenergetskih potencijala, razvoju uslužne sfere (s naglaskom na transportne, lučke, nautičke i logističke usluge), ekonomiji znanja, poljoprivredne proizvodnje (posebno ekološke), a možda čak i u razvijanju ideje da ukupna CG bude slobodna ekonomska zona.

Na bazi analize bazične inflacije /2/, vidi se da je uticaj administrativno određenih cijena izrazito jak, tačnije strukturni prelomi ovih cijena snažno utiču na promjene inflacije u CG. Nagli rast (bez prethodne najave) cijena nekih proizvoda ili usluga (od 100% telefonskih usluga na kraju 2004. ili električne energije od preko 30% u julu 2007) posebno ako se događa uporedo s nekim drugim eksternim šokom (rast cijena nafte i naftnih derivata) negativno utiče na inflaciona očekivanja i projektovanje inflacije.

Summary

Due to numerous negative influences and consequences of inflation on the economic growth and development, most central banks in the world use the targeted inflation policy when choosing the basic aim of monetary-credit policy. As opposed to the policy of managing the exchange rate float, the policy of targeted inflation is more directed towards the dynamics of the national aggregate demand (compared to limited money supply) and prefers rational as opposed to adaptive inflation expectations. Montenegro has also been orientated towards the policy of targeted inflation, to the extent of its capabilities, limitations and specificities that are discussed in this paper as part

of the analysis of impact of different factors on the dynamics of inflation.

Key words: inflation, targeted inflation policy, index of living costs, basic inflation

Literatura

Biznis i berza br. 234, 17.04.2008.

CBCG: Izvještaj o kretanju cijena br. 11, god. 3, <http://www.cb-cg.org>

Catao, L., Terrones, M.E. (2003), „Fiscal deficit and Inflation“, Working Paper 0p/65, IMF.

Drašković, V. (2006), „Nobelova memorijalna nagrada za ekonomiju u 2006“, Montenegrin Journal of Economics No 4, 185-188.

Kudrin, A. (2007), „Inflacija: rossijskie i mirovie tendencii“, Voprosi ekonomiki N°. 10, 4-26.

„Dan“ od 29. aprila 2008.